

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

OLIMA AYOL – JAMIYAT INTELLEKTUAL TARAQQIYOTINING RAMZI

G`apporova Zilola Abduvannob qizi

Namangan davlat texnika universiteti Ijtimoiy fanlar kafedrasida doktoranti

E-mail: zilola06071999@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18676136>

Annatsiya: Mazkur maqolada olim ayollarning jamiyat intellektual taraqqiyotidagi o‘rni va ahamiyati kompleks ilmiy-nazariy tahlil etilgan. Xorijiy tajriba, tarixiy manbalar hamda O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlar misolida ayollarning ilm-fan, ta’lim va innovatsion faoliyatdagi ishtiroki yoritilgan. Maqola yakunida olim ayollarning ilmiy faoliyatini yanada qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha taklif va xulosalar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: Olima ayol, intellektual taraqqiyot, ilm-fan, ta’lim, innovatsiya, gender tenglik, huquqiy baza, tarixiy meros, davlat siyosati.

Аннотация: В статье проведён комплексный научно-теоретический анализ роли и значения женщин-учёных в интеллектуальном развитии общества. На примере зарубежного опыта, исторических источников, а также реформ, реализуемых в Республике Узбекистан, освещается участие женщин в сфере науки, образования и инновационной деятельности. В заключительной части статьи представлены выводы и предложения по дальнейшей поддержке научной деятельности женщин-учёных.

Ключевые слова: женщина-учёный, интеллектуальное развитие, наука, образование, инновации, гендерное равенство, правовая база, историческое наследие, государственная политика.

Annotation: This article presents a comprehensive scientific and theoretical analysis of the role and significance of women scholars in the intellectual development of society. Based on foreign experience, historical sources, and reforms being implemented in the Republic of Uzbekistan, the study highlights women’s participation in science, education, and innovative activities. The article concludes with proposals and recommendations for further supporting the scientific activities of women scholars.

Keywords: woman scientist, intellectual development, science, education, innovation, gender equality, legal framework, historical heritage, state policy.

Bugungi globallashuv va bilimlar iqtisodiyoti sharoitida jamiyatning barqaror rivojlanishi ilm-fan, innovatsiya va intellektual resurslarga bevosita bog‘liq bo‘lib, bu jarayonda xotin-qizlarning, xususan olim ayollarning o‘rni tobora ortib bormoqda. Xalqaro miqyosda olib borilayotgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ayollarning ilmiy faoliyatga keng jalb etilishi ilm-fanning sifat jihatdan rivojlanishiga, ilmiy qarashlarning xilma-xilligiga va innovatsion yechimlarning paydo bo‘lishiga xizmat qiladi. Shu bois BMT, YUNESKO kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar ilm-fan sohasida gender tenglikni ta’minlashni barqaror rivojlanishning muhim sharti sifatida e’tirof etmoqda[1].

Xususan, YUNESKO tomonidan ilgari surilgan yondashuvga ko‘ra, ilm-fanning to‘liq salohiyati faqat bilim va iste’dodlarning barcha manbalaridan teng foydalanilgandagina namoyon

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

bo‘ladi. BMT Bosh kotibi Antoniu Guterrish ham ilm-fan sohasida ayollar ishtirokining yetarli emasligi global taraqqiyot yo‘lidagi muhim muammolardan biri ekanini ta’kidlab, ayollarning ilmiy tadqiqot faoliyatiga keng jalb etilishi ilm-fanni yangi qarashlar va innovatsion yondashuvlar bilan boyitishini qayd etadi. Demak, xorijiy tajriba ayollarning ilm-fandagi faolligi jamiyat intellektual raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilishini tasdiqlaydi.

Tarixiy manbalarga murojaat etadigan bo‘lsak, ayollarning ilm-fan va jamiyat hayotidagi faol ishtiroki qadimdan mavjud bo‘lganini ko‘ramiz. Amir Temur davrida Saroymulxonimning davlat boshqaruvi, ilm-ma’rifat va bunyodkorlik sohasidagi faoliyati ayol zakovati va tafakkurining yuksak namunasi. Uning tashabbusi bilan qurilgan madrasa nafaqat me’moriy yodgorlik, balki ilm-fan taraqqiyotining muhim markazi sifatida faoliyat yuritgan. Bu holat temuriylar davridayoq ayollarning ilmiy va ijtimoiy hayotdagi o‘rni yuksak baholanganini ko‘rsatadi[2].

XIX–XX asr boshlarida jadid allomalari tomonidan ilgari surilgan g‘oyalar ham ayollar ta’limining jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Abdurauf Fitrat va Mahmudxo‘ja Behbudiy asarlarida ayollarning ilm olishi oilaning mustahkamligi, sog‘lom ma’naviy muhit va jamiyat intellektual rivojining zarur sharti sifatida talqin etilgan. Jadidlarning bu qarashlari bugungi islohotlar uchun mustahkam tarixiy-ma’naviy poydevor vazifasini o‘taydi[3].

Mustaqillik yillarida, ayniqsa so‘nggi davrda O‘zbekistonda xotin-qizlarning ta’lim olishi va ilm-fan bilan shug‘ullanishi uchun keng imkoniyatlar yaratildi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida erkaklar va ayollarning teng huquqliligi kafolatlangan bo‘lib, ushbu norma ayollarning ta’lim, mehnat va ilmiy faoliyat sohaslarida teng imkoniyatlarga ega bo‘lishining huquqiy asosini tashkil etadi. Shuningdek, “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida” [4]gi Qonun gender tenglikni ta’minlash, ayollarning jamiyat ijtimoiy-siyosiy va ilmiy hayotidagi ishtirokini kengaytirishga qaratilgan muhim huquqiy hujjat hisoblanadi.

Bundan tashqari, “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida”gi Qonun ilmiy tadqiqotlar bilan shug‘ullanishda barcha fuqarolar uchun teng shart-sharoitlar yaratishni nazarda tutib, xotin-qizlarning ilmiy izlanishlar olib borishi uchun huquqiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda. “Ta’lim to‘g‘risida” [5]gi Qonunda ham ta’lim olishda tenglik prinsipi mustahkamlangan bo‘lib, bu ayollarning oliy va oliy ta’limdan keyingi ta’lim bosqichlariga keng jalb etilishiga imkon bermoqda.

Qonun osti hujjatlari doirasida qabul qilingan Prezident farmon va qarorlari ayollarni ilm-fan va ta’lim sohasida qo‘llab-quvvatlashning amaliy mexanizmlarini belgilab berdi. Xususan, 2023-yil 21-dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 208-sonli farmoni xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlash, ularning ilmiy va ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan muhim hujjatdir. Ushbu farmon ijrosi doirasida Oila va xotin-qizlar qo‘mitasi faoliyati takomillashtirildi, ayollarni ilm-fan va innovatsiyalar sohasiga jalb etish bo‘yicha aniq vazifalar belgilandi[6].

Alohida ta’kidlash joizki, “Olima ayollar jamiyati”ning tashkil etilishi ayollarning ilmiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan muhim institutsional mexanizm sifatida namoyon bo‘ldi. Mazkur jamiyat olim ayollarning ilmiy izlanishlarini muvofiqlashtirish, innovatsion g‘oyalarini rag‘batlantirish hamda ilmiy loyihalarini amaliyotga joriy etishga xizmat qilmoqda. Natijada ilmiy loyihalarda ishtirok etayotgan xotin-qizlar soni yil sayin ortib bormoqda.

Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

- ayollarning ilmiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlarning ijrosini yanada kuchaytirish;
- olim ayollar uchun grantlar, stipendiyalar va ilmiy loyihalar sonini oshirish;
- ta’lim tizimida iqtidorli qizlarni ilm-fan yo‘nalishlariga erta jalb etish mexanizmlarini takomillashtirish;
- olim ayollarning xalqaro ilmiy hamkorlikdagi ishtirokini kengaytirish.

Xulosa qilib aytganda, olim ayol jamiyat intellektual taraqqiyotining muhim ramzi bo‘lib, uning ilm-fan, ta’lim va innovatsiyalar rivojiga qo‘shayotgan hissasi beqiyosdir. O‘zbekistonda yaratilgan mustahkam huquqiy baza va institutsional mexanizmlar ayollarning ilmiy salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarishga xizmat qilmoqda. Ayollarning ilmiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlash nafaqat gender tenglikni ta’minlash, balki jamiyatning barqaror rivojlanishi va kelajak taraqqiyotini kafolatlovchi strategik omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. YUNESKO Bosh direktori Odre Azule murojaati (Ilm-fan sohasidagi xotin-qizlar xalqaro kuni munosabati bilan). – URL: <http://nhrc.uz/oz/news/m12454> (murojaat sanasi: 2026. 02. 08).
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori “Olim ayollar jamiyati faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. – URL: <https://lex.uz/pdfs/6704824> (murojaat sanasi: 2026. 02. 08).
3. Fitrat A. Oila yoki oila boshqarish tartiblari. – Toshkent : Ma’naviyat, 1993. Behbudiy M. Tanlangan asarlar. – Toshkent : Fan, 2018.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent : O‘zbekiston, 2023.